

HET CIKKELY A RÖVIDFILMRŐL

1. Miskolcon, a már hagyományos magyar rövidfilmszemlén egy év termése, az egy év során bekövetkezett fejlődés (vagy hanyatlás) tekinthető át. Az „elkészülés naptári éve szerinti nevezés persze hoz esetlegességet, de aligha többet, mint bármely más versengési-összevetési mód. Ugyanakkor külön jellegzetesége Miskolcnak, hogy — ellentétben a játékfilmek pécsi szemléjével — itt a kisfilmeknek szinte mintha premierje volna. Hiszen a rövidfilm-forgalmazás ismert — és csak részben szükségyszerű alárendeltsége miatt máshol nemigen van lehetőség igazi premierre.

Itt jegyezném meg rögtön: sajtónknak nem azt kellene tehát tekintenie, hogy Miskolcon nincsen sztár-parádé s más efféle, hanem a fesztiválnak e bemutató-jellegére tekintettel adni teret. Az idén éppen az árvíz kötötte le az országot a május végi hetekben? Lapjaink kulturális rovatai ekkor is, a fesztivál hetében is egész sor periférikusabb eseményre reagáltak, miközben — tisztelet a kivételnek — a rövidfilm még így, egy évben egyszer sem kapott megérdemelt figyelmet, hírverést, értékelést.

2. Minthogy a teljes mezőnyről áttekintést adni csak egy teljes *Filmvilág* különszámban lehetne, az alábbiakban elsősorban néhány tendenciáról adnék jelzést, elszórt példákkal.

Talán a legörvendetesebb a tévéprodukciónak az elnyert díjakban is tükröződött javulása. S külön hangsúlyoznám, hogy e javulás alapja elsősorban intellektuális, szemléletbeli. Egy-egy fontos társadalmi jelenség, gond, különleges emberi dokumentum, remekszavú riportalany stb. eddig is fel-felbukkant a tévé rövidfilmjeiben, s

amennyire a technika és az anyagiak engedték, eddig is nyugtázhattunk mágondot és alkotói fantáziát.

Az átgondoltság, a társadalmi folyamatok mélyebb szociológiai és az emberi személyiség alaposabb pszichológiai elemzése azonban többnyire hiányzott; a leleplezés fontosabb volt, mint az oknyomozás, a különös fontosabb, mint a jellemzés. Holott a téma valóban az utcán hever — de korántsem elég csupán lehajolni érte.

Igaz, a jó tévé-produkciók egy része most is „külsők” munkája. Az idei nagydíjas *Özvegy Farkasné* Zolnay Pál rendezése, az *Eksztázis 7-től 10-ig* Kovács Andrásé. Csányi Miklós viszont, aki tavaly még a BB-stúdió „színeiben versenyzett”, idén már mint „belső” tévés nyerte el a KISZ különdíját *Szombattól hétfőig* című kitűnő portréfilmjével. Ez azonban csak azt jelzi, hogy a kiéleződő versengés a mozi- és a tévéfilmek között nem zárja ki a vendégzsereplést, s remélhetően azt is elérjük, hogy a fiatal alkotók közül nemcsak jobb híján lesz valaki a tévé munkatársa.

A tévéfilmek miskolci szereplésével kapcsolatban ugyanakkor változatlan probléma, hogy filmgyártásunk lassan legnagyobb növevényhelyében valódi rövidfilm viszonylag kevés készül. A most látott tévéprodukciónak egy része is inkább „műsor”, mint kisfilm, függetlenül attól, hogy mi a felhasznált technika. Igaz, a korábbi években a *Századok* egy-egy adása ettől függetlenül nem került a díjazottak közé. Mégis, a szemle amúgy is erős műfaji elaproszottságát tekintve, éppen a „műsorok” védelmében mondanám, hogy ezek külön versengési lehetőséget érdemelnének.

3. A szoros társadalmi elkötele-

zettségű, közvetlenül politizáló riport- és dokumentumfilmek mezőnye népes volt, a témaválasztás azonban szűk határok között maradt. Néhány éve világhossá lett: a falusi öregek, a tanyakérdés, a falusi lakosság tudatbeli elmaradottsága és a kis településeken élő gyerekek sorsa nem tabu, a legnyíltabban felvethető, még akkor is, ha nincs a kezünkben a gyors megoldások varázskulcsa. Ez a témakör fontos és aktuális, és sokáig az is marad; nemzedékeknek ad még majd munkát-témát. Ez azonban azt a dömpinget, amit az idén tapasztaltunk, nem indokolja. Különösen nem akkor, amikor ezer más hasonlóan izgalmas és súlyos, és hasonló őszinteséggel feltárható s fel is tárandó gondunk van máshol is.

Az ismétlések egymást rontó hatását kifogásolom itt, és egyben azt a látókörünket tágító, újat felfedező és felmutató szenvedélyt hiányolom, amit például Sára *Cigányokja*, Elek *Meddig él az ember?*-e, Csányi *Boldogsága*, Gazdag *Schirilla*-filmje reprezentált. Az ezekkel legjobban összevethető ideai filmek közül Csányi már említett *Szombattól hétfőig* című filmjét talán a környezet, a családi-társadalmi háttér kiszélesítése tehetne volna még erősebbé, míg Szalkai Sándor *23 év padláson* című munkája remek dokumentum, mely egyes dolgokban hallatlanul mélyre hasít, de itt a feldolgozott eset statisztikai ritkasága nehezíti a feltárt „emberi jelenségek” szélesebb általánosíthatóságát.

A falusi téma dömpingjében külön feltűnt, mert már a komikus határát súrolta a lakodalmak sorozata, tyúkok seregének naturalista hűséggel megörökített kivégzésével-kopasztásával. S ez átvezet egy más divathoz. Nemcsak a témáknak, a motívumoknak is lehet inflációja. A miskolci zsűri szerint ezt legfeltűnőbbben a Pannónia stúdió 69-es termése példázta.

4. A tavalyi miskolci filmszemle meglepetése az animációs filmek

szép előretörése volt. Csak mert tavaly elkényeztettek, ezért érezzük most, hogy ez az előretörés, sajnos, nem folytatódott? Az biztos, hogy az animációs filmek színvonala most is magas volt. Mégis azt hiszem, stagnálásról kell beszélnünk.

A *Koncertissimo* telitalálatát csak „más testhelyzetben” ismételte meg az idén Béla István és Kovásznai György a *Golria Mundiban*. A már nem folytatott Gusztáv-sorozat eredményei csupán Jankovics Marcell *Hidavatásában* kamatoznak. Foky Ottónak sikerült újat találnia az eleven egérrel, macskával készített, tulajdonképpen ál-animációs *Én, az egér*-rel. Szoboszlay Péter grafikailag is igényes, vitriolos indulatú *Sós lötytye* jóval több sikerült anyóviccnél: a kicsinyes emberi gonoszság hatásos tettenérése. Vajda Béla jó irányban kísérletezik a *Közhelykék* miniatűrjeiben. Ugyanakkor egy sor film nemcsak élt, hanem visszaélt azzal, hogy milyen tetszetősen táncoltathatók különféle zenékre különböző, főként hangsúlyozottan magyaros motívumok.

Vegyünk ezek közül egyet, s éppen azt, ami nekem a legjobban tetszett. A tavalyi nagydíjas, Reisenbüchler Sándor *Amikor én még kis srác voltam* című, az ismert, táncdalfesztivál-győztes Illés-számot feldolgozó filmjében ugyan az önismétlésnek — *A Nap és a Hold elrablása* egyes motívumai idézésének — talán önrónikus jellege is volt, mégis, éppen ez az önismétlés tette feltűnővé, hogy a zenének, a mondanivalónak és a motívumoknak milyen szigorú — egymást magyarázó-elmélyítő — egységbe kell ötvöződni, hogy az animációs filmnek ez a fajtája ne maradjon csinált, mesterkelt, ne csak tetszetősségével hasson.

(A fesztiválon szóban s utána írásban is a fenti véleményt többen élesen opponálták, különösen azt hangsúlyozva, hogy mily öröndetes a népi motívumkincs újjáéledése az animációs film alkotóinak kezén.

Azt hiszem azonban, hogy ennek az újjáéledésnek nem árt, inkább használnál, ha a formák pusztá felhasználását még nem tekintjük győzelemnek. Különben pedig nincsen néző, sem kritikusi, sem zsüri, aki tévedhetetlen volna, s vitáink, nézeteltéréseink nyilván többet használnak majd a rövidfilm ügyének, mint akár a fojtogató csend, akár a hangos apológia.)

5. Erdemes elgondolkodni azon, hogy az idej, igazán színes miskolci mezőnyben hogyan került — méltán — a díjazottak közé egy tulajdonképpen „szürke” mű, Tiefbrunner László *Citadur 1928-a*. Ismeretterjesztő film a bauxitbetonról. Sikérének első titka tehát, hogy egy olyan tudományos-technikai problémakörben igazít el, amely az érdeklődés homlokterében áll.

Feladatát a rendező minden filmes bravúr nélkül oldotta meg. Annál feltűnőbbek riporteri-ismeretterjesztői erényei. Először is megtalált egy sor olyan tanút, aki negyven éve, a bauxitbeton magyarországi bevezetése idején a gyártó üzemben, illetve a felhasználó építőknél dolgozott. Másodszor meg merte tenni azt, hogy éppen most, amikor oly sok pénzünkbe gondunkba kerülnek a bauxitbeton öregedése miatt romlásnak indult épületek, kétszeresen szembeszállt a közhangulattal. Feltárja ugyanis, hogy a bauxitbeton-fiaskot nem a kapitalista mohóság okozta: a gyártó cég annak idején elvégezte a kor színvonalán álló ellenőrző vizsgálatokat. S felveti, hogy az 1952-ben betiltott bauxitbeton-gyártást igenis fel kellene újítani, mert kiderült ugyan, hogy ez a betonfajta nem tartós, ahol azonban eleve nem kell 20—30 évnél hosszabb élettartammal, használatlaltal számolni, ott alkalmazása technikailag is, gazdaságilag is nemhogy megengedett, hanem kívánatos.

Itt, a *Filmvilágban* mindennek természetesen nem a technikai-tudományos konzekvenciái érdekesek.

Hanem? A *Citadur 1928* ismeretterjesztő feladatát úgy oldja meg, hogy közben olyan igényeket is kielégít, amelyeket elsősorban a riport- és dokumentumfilmek iránt szeretnénk támasztani: nem engedni a hangulatnak; végiggondolni minden érvert és mindennek az ellenkezőjét is; nemcsak vádolni, leleplezni, hanem elemezni; minden felet meghallgatva vonni le a következtetéseket; s azoktól akkor sem ijedni meg, ha netán eretneknek tűnnek...

6. Miért tetszett Gujdár József *Studium* című, kísérletinek nevezett filmje? Mert semmi kísérletit nem éreztem benne. Megmutatta, hogyan ég le a gyertya, míg csak a láng bele nem fullad az utolsó viaszcspepp tengerébe. A molekulák tánca, a lángban felszikkázó kémiai átalakulás formák és színek olyan káprázatában kerül szemünk elé, ami nem elfedi-bonyolítja-mitizálja, hanem megvilágítja-magyarazza a fényképezett természeti jelenség lefolyását.

És miért tetszett Huszárik Zoltán bravúros *Capriccioja*? (Mely az általam e lapban már méltatott *Amerigo Tottal* a második díjat, Miskolc városét hozta alkotójának, a két film operatőrje, Tóth János pedig a zsüri különdíját nyerte el.) Azt hiszem ez is csak azért „kísérleti” film, mert a rövidfilm túl sokarcú ahhoz, hogy megnyugtatóbban kategorizáljunk. A *Capriccio*: filmvers. Játékos és filozofikus, meditáló és a költészet mágikus funkciójával élő, groteszk és keserű és vidám. Nem tudok többet és kevesebbet mondani róla: József Attila *Medáliák*-sorozatát juttatta eszembe.

7. Az effajta vázlatos-önkényes áttekintés egyik fő baja, hogy nem lehet befejezni, csak félbeszakítani. Abban a reményben teszek hát ide pontot, hogy egy-két olyan Miskolcon felmerült problémára, amibe most belevágni se mertem, alkalomadtán talán még visszatérhetek.

LÁZÁR ISTVÁN